

**Adlerio atsiskyrimas nuo Freudo
ir “Nervingojo charakterio” kūrimas:
Disidentas sukuria savo teoriją**

Karl H. Witte

Alfred Adler Institutas, Miunchenas

Dr. phil. Karl Heinz Witte
Nikolaiplatz 1 a
80802 München, Germany
witte@khwitte.de

Santrauka

Alfredas Adleris buvo vienas iš Freudo Trečiadienių Vakarų Draugijos steigėjų 1902 metais. Jis taip pat tapo pirmuoju psichoanalitinio judėjimo disidentu. Šis straipsnis aprašo augančią Adlerio opoziciją Freudo idėjoms nuo 1906 iki 1911 metų, kuriais įvyko galutinis atsiskyrimas. Galima išskirti dvi konflikto sritis, kuriose vyko organizaciniai ir teoriniai nesutarimai. Atrodo, kad Adleris savo teoriją kūrė žingsnis po žingsnio, prieštaraudamas Freudo idėjoms. Šių ginčijų pasekoje buvo sukurtas neurotiko narcistinės struktūros ir asmenybės sutrikimų aprašymas, pristatytas knygoje „Apie nervingąjį charakterį“. Šioje knygoje Adleris neurozę apibrėžia kaip perdėtą ir nepavykusį siekį įgyvendinti ambicingus tikslus.

Pagrindinės sąvokos: Adleris, Agresijos vara, Freudas, Hermafroditizmas, Individualioji Psichologija, Neurozė, Psichoanalizė, Trečiadienių Vakarų Susitikimai.

**Adlerio atsiskyrimas nuo Freudo
ir “Nervingojo Charakterio” kūrimas:
Disidentas sukuria savo teoriją**

Šiame straipsnyje neketinu pristatyti į lietuvių kalbą išverstos ir neseniai pasirodžiusios prekyboje Adlerio knygos “Apie nervingąjį charakterį” santraukos; tuo tarpu norėčiau išskirti žingsnius, kuriais Adleris ėjo kurdamas savo teoriją, išaugusią iš jo opozicijos Freudui. Šis mėnuo, 2012 metų kovas, yra Adlerio knygos “*Über den nervösen Charakter*” šimtas jubiliejus.

Adlerio indėlis į Trečiadienių Vakarų Susitikimus (1902—1910)

Dešimt metų iki knygos pasirodymo, 1902 metais, Adleris buvo vienas iš keturių daktarų, kuriuos Freudas pakvietė steigti Trečiadienių Vakarų susitikimus (1). Adleriui tuomet buvo 32 metai, jis buvo 14 metų jaunesnis už Freudą. Devynerius metus buvęs draugijos nariu, Adleris tapo pirmuoju disidentu, palikusiu Freudo judėjimą ir 1911 metais sukūrusiu savo paties mokyklą. Praėjus šešiams mėnesiams po galutinio Adlerio atsiskyrimo nuo “Vienos Psichoanalizės Draugijos”, kaip ji tuomet vadinosi, 1912 metų kovą Adleris pristatė “Nervingojo charakterio” studiją, kurios tikslas buvo išsamus naujos Adlerio neurozių teorijos pristatymas, ir dar daugiau – jo supratimo apie pagrindinius žmogaus motyvus ir siekius pristatymas.

Trečiadienio Vakarų Susitikimai vykdavo Freudo konsultavimo kambaryje. Procesas vyko pagal labai griežtą darbotvarkę: po pasidalijimo informacija buvo skaitomas iš anksto parengtas pranešimas, po kurio sekė juoda kava ir cigarų rūkymas, o po to vyko diskusija. Kiekvienas narys privalėjo prisidėti prie diskusijos, kalbėdamas burtais nulemta eilės tvarka.

Šis straipsnis parodys augantį Adlerio atkaklumą laikytis savo paties teorinių sąvokų, kurios neišvengiamai prieštaravo Freudui idėjoms ir jo troškimui sukurti psichoanalitinės minties mokyklą, paremtą išskirtinai jo paties išvystytais principais. Adlerio ir Freudui konfliktas kilo dėl dviejų nesuderinamų idėjų: 1) dėl „neurozės prigimties“, 2) dėl Trečiadienių Susitikimų organizavimo.

Mes beveik nieko nežinome apie ką buvo diskutuota nuo 1902 metų pradžios iki 1906 metų spalio, kai 22 metų Otto Rankas buvo paskirtas oficialiu sekretoriumi. Jis rašė Vienos Psichoanalizės Draugijos protokolus (Nunberg & Federn, 1962–1975) nuo 1906 iki 1918 metų. Pirmas mokslinio susitikimo, įvykusio 1906 metų spalį, protokolas, kurį užrašė Rankas, jau atskleidžia, kad Adleris neišvengiamai maištaus. Paragrafe rašoma:

„Prof. Freudas gailisi, kad susitikimo metu jis negali paskaityti savo įžangos planuojamai knygų serijai „Praktinės psichologijos straipsniai“ (Contributions to applied psychology), [...]. Susitikime dalyvaujančius narius jis kviečia prisidėti prie šio sumanymo, tačiau pažymi, kad skirtingai nuo jo ankstesnio sprendimo, jis negali jiems suteikti balso teisės daugiatomio redagavime ar sprendimuose dėl straipsnių priimtumo ar atmetimo. Dr. Adleris pasiūlo dviems ar trimis nariams, kurie gerai nusimano literatūroje, skirti nuolatinę užduotį pranešti apie atitinkamą medžiagą (2). Pasiūlymas atmestas tuo pagrindu, kad kiekvienas narys turi jausti pareigą tai daryti (3).“ (Nunberg & Federn, 1962–1975, vol. 1, pp. 6–7)

Adlerio įsikišimą galima vertinti kaip ambicingą ketinimą pasipriešinti Freudui autoritetui. Tai - Freudui pasekėjų nuomonė. Arba Adlerio opoziciją galima interpretuoti kaip demokratijos ir bendradarbiavimo grupėje troškimą. Remiantis šiuo požiūriu, Adlerio įnašą galima būtų vertinti kaip Freudui teorijos patobulinimą, saugant ją nuo vienašališkumo. Toks būtų adlerietiškas vertinimas.

Konflikto pradžia: 1906 metų spalio 17 d. antrame protokole rašoma, kad Adleris pristatė savo straipsnį „Neurozių teorijos apybraiža“. Šis straipsnis, pavadinimu „Neurozės prigimtis“, buvo perskaitytas penktame susitikime, 1906 metų lapkričio 4 dieną. Pavadinimai rodo Adlerio ketinimą. Freudas parašė esminius veikalus apie neurozės mechanizmą ir kita savo knygose: „Studija apie

isteriją“, „Sapnų interpretacija“, „Kasdienybės psichopatologija“, „Trys esės apie seksualumo teoriją“, jei vardinsime tik gerai žinomas knygas. Aišku, kad Freudas vertina neurozę kaip kylančią iš išstumtų seksualinių fantazijų. Tačiau jau iš pat pradžių galima matyti, kad Adleris nori įtvirtinti kitokį supratimą apie neurozės prigimtį ir jis toliau akcentuos kitokius dinamikos principus, kol jie pagaliau suguls į „Nervingąjį charakterį“. Naujų principų apie neurozės prigimtį kūrimą galima neteisingai suprasti kaip nepastovumą ir kaip negalėjimą sutikti su įsitvirtinusi, tyrimuose naudojamu, konkrečiai – Freudu metodu. Tačiau pažvelgus į Adlerio teorijos vystymąsi iš arčiau, atrodo, kad jis ieško vienos apjungiančios vidinės jėgos, kuria pasižymi kiekvieno žmogaus gyvenimas. Jei ši nepakeičiama, žmogaus sukurta jėga nukreipta į iliuzinius tikslus, ji lemia psichinius sutrikimus ir nelaimingumą. Tad, apibendrinant, neurozė, Adlerio akimis, yra klaidingas ir nepavykęs bandymas įveikti traumuojančias aplinkybes.

Ši pozicija skiriasi nuo Freudu požiūrio ir nuo visuotinai priimto požiūrio, kuris psichinius sutrikimus vertina kaip ligas, nepakankamą prisitaikymą ar nukrypusį nuo normos elgesį. Adleris tokį psichinį nelaimingumą vertina iš filosofinės ir egzistencinės perspektyvos ir taip geba pripažinti pacientų gyvenimo tragiškumą.

“Organų menkavertiškumas” yra pirmasis pagrindinis principas, kurį priima Adleris. Tačiau ši kryptis yra klaidinanti. Ne pats menkavertis organas yra neurozės pagrindas, bet menkavertiškumo kompensacija. Mes žinome, kad kai kurios smegenų sritys gali kompensuoti pažeistas kitas smegenų sritis; neurologai šį kompensacijos tipą vadina neuroplastiškumu. Adlerio požiūriu, mūsų organizmo evoliucija išvystė psichiką (psyche), kurios tikslas – tapti pagrindiniu kompensacijos organu. Geriausias psichinės ir smegenų menkaverčio organo kompensacijos pavyzdys yra Bethovenas, kurčiasis kompozitorius. Neurozė, tam tikri simptomai ar keistenybės (idiosinkratizmai) veikia pagal modelį ir visuomet stengiasi kompensuoti realų ar įsivaizduojamą menkavertiškumą. Trečiadienių Vakarų Susitikimuose 1907 metais Adleris dažnai įsiterpia pabrėždamas organų menkavertiškumą. Akivaizdu, kad nauja Adlerio teorija nesusilaukė didelio

pripažinimo ir, jo požiūriu, nebuvo gerai suprasta. Panašu, kad jis nusivylė ir perėjo į paslėptą opoziciją. 1907 metų lapkritį jis netgi pareiškė: “Yra daugiau nei vienas psichoanalizės kelias” (Nunberg & Federn, 1962–1975, vol. 1, p. 234). Tai pastaba, kuri, ko gero, sąmoningai ketinimu, buvo pasipriešinimas Freudo išskirtinio autoriteto demonstravimui. Kai prieš metus, 2011 metais, Almuth Bruder-Bezzel išleido trisdešimt *Freudo laiškų Adleriui* (Bruder-Bezzel, 2011a), juose buvo netikėta atrasti, kad Adleris galvojo palikti Freudo grupę jau 1908 metų sausį. Iki šio leidinio nebuvo jokių jo ketinimo įrodymų, išskyrus vieną, minimą Manės Sperber (1926, p. 18). Mes tik galime daryti prielaidą, kad Adleris buvo labai nusiminęs ir apie savo sprendimą pasitraukti pranešė nemandagiai trumpu laišku. Freudo atsakymas buvo toks:

„Prof. Dr. Freud, [Friday] 31.1.08

Brangus kolega,

branginu jūsų pastovių jausmų ir pasirengimo bendradarbiauti patvirtinimą, bet net ir tuo atveju - kadangi pranešate apie savo pasitraukimą man tik keliais žodžiais, kai ilgametis bendradarbiavimas ir asmeninis jūsų pripažinimas visuomet buvo mūsų santykių pagrindu mano galvoje, ir turėjo tiek daug įtakos jų formavimuisi – aš jaučiuosi turintis teisę paprašyti išdėstyti priežastis. Jei galėsiu joms turėti įtakos ar pakeisti tai, kas jas nulėmė, aš, žinoma, nekantrauju tai padaryti.

Jums ištikimas, su pagarba jūsų,

Dr. Freud“ (p. 30)

Organizaciniai patobulinimai. Regis Adleris sutiko pasilikti draugijoje po pokalbio su Freudu, bet kitas jo įsikišimas atskleidžia jo nepasitenkinimo priežastis ir ketinimų kryptį. Kitame susitikime, vykusiam 1908 m., vasario 4 dieną, sekantį trečiadienį, Adleris apsilankė Vakaro Draugijos susitikime. Jis pateikė tris pasiūlymus reorganizuoti susitikimus, kurie buvo aptarti šio ir kito susitikimo metu. Pagrindinis Adlerio pasiūlymų principas buvo praplėsti vakaro susitikimų uždara stilių ir sukurti atviresnę mokslinę draugiją. Jis norėjo: 1) panaikinti “urną”, kad būtų galima

laisvai diskutuoti, vietoj to, kad būtų laikomasi privalomo įnašo į diskusiją tvarkos, nulemtos burtų; 2) jis pasiūlo įtraukti knygų ir straipsnių apžvalgą ir 3) jis pateikia pasiūlymą susitikti viešose vietose, kur galėtų laisvai prisijungti susidomėję asmenys. Grupė priima tik antrąjį pasiūlymą, tai yra prie pranešimų prijungiama literatūros apžvalga.

Dabar trumpai apžvelgsiu organizacinę liniją iki Adlerio galutinio atsiskyrimo nuo Freudo ir Individualiosios Psichologijos Draugijos įkūrimo, o tada trumpai pristatysiu Adlerio teorijos vystymąsi.

Konflikto įkarštis

Akivaizdu, kad Freudas stengėsi išlaikyti Adlerį savo ratelio nariu ir gali būti, jog dėl Adlerio jis svarstė apie galimą reorganizaciją. Po dvejų metų, 1910 metais, konfliktui pagilėjus, Freudas bando nuraminti Adlerį organizacinėmis reformomis. Tuo pačiu metu jis praranda viltį, kad jo Vienos pasekėjai gali pakankamai prisidėti siekiant sustiprinti ir skleisti jo idėjas ir įtvirtinant psichoanalizę kaip pasaulinę mokslinę ir psichoterapinę mokyklą. Jis pasirinko Karlą Gustavą Jungą iš Ciuricho savo pasekėju ir paskyrė jį naujai įsteigtos Tarptautinės Psichoanalizės Asociacijos vadovu (Metzner & Schimkus, 2011). Tai įvyko antrame Tarptautiniame Kongrese, Niurnberge (1910 m. kovo 30-31 d.). Kaip šiandien, kovo 30 d., tik prieš 102 metus! Po savaitės, 1910 metų balandžio 6 dieną, Trečiadienį Vakarų Draugija vėl susirinko Freudo konsultavimo kabinete. Freudas pradžioje paskaitė „Epilogą Kongresui“ (Nunberg & Federn, 1962–1975, vol 2. pp. 463–464), o po to, įsteigus naują tarptautinę draugiją, Freudas tikėjosi, kad Vienos grupė taip pat įgis naują statusą. Jie nuo šiol nebus jo svečiai, bet susiburs į naują draugiją su nauju prezidentu, kitose patalpose. Jis rekomendavo išrinkti Adlerį Vienos Psichoanalizės Draugijos prezidentu. Iš esmės tai ir buvo tai, ką Adleris siūlė prieš porą metų. Tada Adleris paaiškino, kad aštrūs žodžiai, kuriuos išsakė jis ir Stekelis Niurnberge, buvo nebūtinai dėl to, kad “Vienos mokykla ir konkrečiai jos jaunesnieji nariai” turi būti apginti ir apsaugoti nuo “gremėzdiško memorandumo (Elaborat)”, kurį Freudo deleguotas Ferenzis perskaitė Niurnberge. “Memorandumu ketinama mus priversti priimti aiškią poziciją”. “Vienos mokykla

Kongreso metu stengėsi sumažinti “Memorandumo” šiurkštumą”. (Nunberg & Federn, 1962–1975, vol. 2, p. 464) Adlerio palyginti švelnaus pasisakymo tikslas buvo sudaryti galimybes kompromisui po susikirtimo Niurnberge, kaip Freudas rašo laiške Jungui: “Jie visi elgėsi gana švelniai (zärtlich)”. (Handlbauer, 2002, p. 116) Iš tiesų Niurnberge Adleris, Freudas žodžiais, (1914/1941, p. 86) – “aistringai susijaudinęs išreiškė savo nuogastavimą dėl ketinimų cenzūruoti ir suvaržyti mokslinę laisvę”. Neabejotinai, jo baimė buvo pagrįsta. (Bruder-Bezzel, 2011b; Wegener, 2011) Vienoje tiek Freudas, tiek Adleris ieškojo būdų sutarti vienas su kitu ir, galbūt, Adleris pasitenkino savo nauju vaidmeniu, tapęs Vienos grupės vadovu ir vienu iš dviejų naujai įsteigto mokslinio žurnalo “*Zentralblatt der Psychoanalyse*” (“Pagrindinis psichoanalizės leidinys“) redaktoriumi. Jis ir vėl prašo “atsisakyti savo uždarmo ir įtraukti tinkamus asmenis į susirinkimus bei leisti jiems prisidėti prie mūsų darbo”. (Nunberg & Federn, 1962–1975, vol. 2, p. 464)

Galime aiškiai matyti, kad, jei psichoanalizėje būtų įsitvirtinę Adlerio ketinimai, tai Freudas mokykla jau nebebūtų freudiška. Taigi, Freudas laikysena buvo nuosekli ir stūmė Adlerį iš Vienos psichoanalitinės draugijos, kaip jis daug kartų rašo savo laiškuose Ferenczi ir Jungui. (Handlbauer, 2002, pp. 123–130) Po vienerių metų, 1911 m. sausį ir vasarį, įvyko galutinis atsiskyrimas. 1910 metų lapkričio 16 dieną grupė suformavo pasiūlymą “kad Adlerio teorijos bus šį kartą išsamiai aptartos įvertinant jų tarpusavio sąsajas, ypatingą dėmesį skiriant jų skirtumui nuo Freudos doktrinos, tuo tikslu, kad, jei įmanoma, būtų pasiektas dviejų požiūrių susijungimas arba bent jau skirtumų tarp jų išsiaiškinimas”. (Nunberg & Federn, 1962–1975, vol. 3, p. 59) Ši diskusija ir aiškinimasis vyko dviejuose Adlerio pranešimuose 1911 metų sausio 4 ir vasario 1 dienomis bei dviejose diskusijose, kurios vyko 1911 metų vasario 8 ir vasario 22 dienomis. Diskusijai Freudas pateikė gerai paruoštą fundamentalią kritiką, kurios kulminacija buvo Adlerio teorijų vertinimas: “Tai nėra psichoanalizė”. (Nunberg & Federn, 1962–1975, vol. 3, p. 146) Abu – Freudas ir Adleris - pareiškė, kad jų atitinkamos pažiūros yra nesuderinamos. Adleris atsistatydino iš draugijos pirmininko pareigų.

Netrukus po šio konflikto Adleris kreipėsi dėl leidimo įkurti naują draugiją, pavadintą „Laisvų psichoanalitinių tyrimų draugija“.

Daugelyje laiškų Freudas atvirai pareiškia, kad jis ruošiasi pašalinti Adlerį ir, kad nuo dabar jis saugos savo teorijos vientisumą. (Handlbauer, 2002, pp. 150–160) Adleris, antra vertus, ir toliau vylėsi, kad jis gali pasiekti susitarimą su Freudu, bet galų gale įvertino nepermaldaus jo teiginių atmetimą kaip „jūsų (sc. Freud) senos asmeninės kovos su manimi (sc. Adleriu) tęsinį“. (Handlbauer, 2002, p. 136) Jis negalėjo suprasti, kad Freudui pripažinti Adlerio bandymą pašalinti seksualinių varų vaidmenį arba bent pripažinti, kad jis yra mažiau svarbus nei saugojimosi tendencijos ar žmogaus panašumo siekimas, Freudui būtų buvusi intelektualinė savižudybė. Jei Adleris tikėjo, kad galima suderinti psichoanalizę su jo įsitikinimais, tai jis omenyje turėjo jau kitą, ne freudišką, psichoanalizę. Jo ketinimai buvo pasmerkti žlugimui kaip tik tuo metu, kai psichoanalizė tik pradėjo įsitvirtinti oficialiai - ar, tiksliau sakant, kai būtent Adlerio opozicija suteikė priežastį įtvirtinti psichoanalizę kaip reglamentuojamą mokyklą.

1911 metų rugpjūčio mėnesį buvo viešai paskelbta apie Adlerio „Laisvų psichoanalitinių tyrimų draugijos“ įsteigimą. Tai buvo oficialus Adlerio žingsnis siekiant išprovokuoti Freudą. Pavadinimas „Laisvi psichoanalitiniai tyrimai“, žinoma, buvo priešiškas Freudui, nes jame skambėjo tai, kad tyrimai Freud aplinkoje nebuvo laisvi. Adleris tai ir turėjo omenyje. Pagrindinė Adlerio tema pirmame viešame pranešime apie atsiskyrimą nuo Freud buvo Adlerio protestas dėl Freud apribojimų laisviems moksliniams tyrimams. Jis savo mokyklos įsteigimą argumentavo taip:

„Keletas Vienos psichoanalizės draugijos (Wiener psychoanalytische Vereinigung), kuriai vadovavo prof. Sigmundas Freudas, narių ėmėsi iniciatyvos 1911 metų birželio mėnesį įkurti Laisvų psichoanalitinių tyrimų draugiją (Verein für freie psychoanalytische Forschung); jie tikėjo, kad senoji organizacija siekia įpareigoti savo narius pilnai laikytis Freud doktrinų ir teorijų. Jiems tai atrodė ne tik sunkiai suderinama su pagrindiniais fundamentaliais mokslinių tyrimų principais, bet tokiam jaunam moksle kaip psichoanalizė, tai gali kelti tam tikrą specifinį pavojų. (...) Jų įsitikinimas, kad

psichoanalitiniai metodai ir jų subjektų apibrėžimas yra ypatingai svarbus, paskatino juos mokslinei pareigai sukurti saugią vietą, kur galėtų vykti nepriklausomi moksliniai psichoanalizės tyrimai”. (Adler, 1912/2002a, p. v)

1911 metų spalio 11 dieną Freudas „spaudė“ Vienos psichoanalizės draugiją, kol ši priėmė sprendimą, “kad dalyvavimas Laisvų psichoanalitinių tyrimų draugijoje yra nesuderinamas su dalyvavimu Psichoanalitinėje asociacijoje. Vienuolika balsų buvo už, penki prieš, todėl nutarimas priimtas.” (Nunberg & Federn, 1962–1975, vol. 3, pp. 282–283) Šis nutarimas taip pat reiškė, kad nuo šiol Adleris ir jo draugai nebebuvo laikomi psichoanalitikais. Todėl dvejais metais vėliau, 1913 metais, Adleris pervadino savo naują asociaciją “Individualios psichologijos draugijos” vardu.

Adlerio, kaip pirmojo Freudo disidentų, nuopelnas buvo tas, kad jis iškėlė klausimą, ar legaliai psichoanalizėje gali egzistuoti skirtingi požiūriai. Šis klausimas ir su juo susiję konfliktai psichoanalizės istorijoje užima daugiau vietos negu pati Freudo varų teorija. Ir tiesa yra ta, kad šiandien tiek daug įvairių mokyklų egzistuoja po psichoanalizės skėčiu – nuo Ego ir Objektų santykių teorijų iki Intersubjektyvios ir Santykių (Relational) psichoanalizės – kad net post-adlerietiška Individualioji psichologija gerai jaučiasi su psichoanalizės “etikete”, bent jau vokiškai kalbančiose draugijose.

Teoriniai Adlerio ir Freudo skirtumai

Atsimenate, 1908 metais Adleris norėjo atsiskirti nuo Freudo Trečiadienio Vakarinių susirinkimų, bet Freudas įkalbėjo jį pasilikti.

Agresijos vara

1908 metų balandžio mėnesį Adleris paskaitė pranešimą “Agresijos vara gyvenime ir neurozėje”. (Adler, 1908/2002, 1908b/2007a) Tai metė iššūkį ir buvo aiškus prieštaravimas Freudo libido teorijai trimis aspektais:

1. Adleris pristato naują varą „agresiją“ kaip „bandymą ką nors įveikti arba tiesiogiai kam nors konfrontuoti“. (Adler, 1908/2002, p. 62) Jis teigė, kad naudodamasis Freudo metodu, randa pasąmoninius impulsus kaip „patogeninius veikimo, mąstymo ir jausmų šaltinius“, ypatingai sadizmą ir mazochizmą (vėliau pakeistą agresijos vara), „kuriuos aš atpažįstu, kaip greičiausiai betarpiškus veiksnius vedančius link neurotinės ligos“. (Adler, 1908b/2007a, p. 56 (praleista Adler, 2002)) Tai neabejotinas prieštaravimas Freudo libido teorijai jau 1908 metais.
2. Šią varą Adleris apibrėžia kaip super-struktūrą, kontrolės sistemą, kuri yra „abstrakcija, konkretaus organo elementarių funkcijų suma“ ir kaip visuma, stimuliuojanti ir nukreipianti kiekvieno atskiro organo veiklą link poreikio išpildymo. (Adler, 1908/2002, p. 62) Šioje sistemoje „seksualinė vara yra svarbi“ (ibid.), bet vis dėlto yra pavaldi agresijos varai.
3. Ši pradžioje neįsisąmoninta agresijos vara „nėra tiesiogiai susieta su organu ir su jo ketinimu pasiekti malonumą. Tai yra visos super-struktūros dalis ir reprezentuoja aukštesnįjį psichologinį, susijusį su varomis lauką. (p. 66) Ši, taip sakant psichologinė vara, dominuoja visoje psichikoje, jausmuose ir emocijose, charakterio bruožuose, elgesio modeliuose ir netgi pasirinktoje profesijoje, pvz.: „teisėjai, policininkai, mokytojai, dvasininkai, gydytojai ir... menininkai“. (p. 67)

Mes matome, kad šiame straipsnyje Adleris ne tik nureikšmina seksualinę varą, bet ir įveda naują dinaminę jėgą, kurią pradžioje dar vadina „vara“, bet kuri daugiau ar mažiau yra gyvybiška jėga, visur esanti žmogiška energija, kuri visus kreipia link saugumo ir progreso paieškos. Taigi, Adlerio „programinis apibūdinimas“ (Adler, 1908b/2007a, pp. 66 [nebuvo Adler, 2002]) yra žingsnis nuo patologijos link charakterologijos ir netgi link filosofinio žmogaus gyvenimo supratimo. Dėl šios priežasties Adlerio straipsnį „Agresijos vara gyvenime ir klinikoje“ galima laikyti pirmuoju psichoanalizės raidos link humanistinės psichodinaminės psichoterapijos žingsniu ir pirmtaku. Tiesa, kad Adleris greitai atsisakė termino „agresijos vara“, taip greitai, kaip kad Freudas jį priėmė 1915

metais, (Freud, 1915/1944) ir įtraukė agresiją į savo dvilypę varų teoriją: Erosas priešpastatytas Thanatosui, libido priešpastatytas mirties instinktui. (Freud, 1920/1944) Keisdamas terminą „agresijos vara“ Adleris susirado dar nesėkmingesnę variantą: 1910 metų vasario 23 dieną Adleris savo pranešime „Psichinis hermafroditizmas“ (Adler, 1912/2002b; Herman Nunberg & Federn, 1962–1975; vol. 2, pp. 423–434) pasirinko mįslingą išsireiškimą „vyriškasis protestas“. Jis teigė, kad kiekvienas žmogus savo asmenybėje turi vyriškus ir moteriškus bruožus. Įdomu, kad jis atsiriboja nuo „savo darbo apie agresijos varą bei jos transformacijas, kurios vaidina svarbiausią vaidmenį neurozėje. Šios koncepcijos trūkumas yra tas, kad ji yra biologinė ir negali pilnai paaiškinti neurotiškumo reiškinių“. Dabar jis pasitraukia nuo biologijos ir susikoncentruoja į grynai psichologinį požiūrį. „Šiam tikslui į neurozę reikia žiūrėti labai asmeniškai ir vertinti šį reiškinį taip, kad nebūtų formuluojami biologiniai terminai, bet naudojami tik psichologiniai, arba kultūrinės psichologijos terminai“. (p. 425) Taip vertinant, „moteriška“ yra viskas, kas yra silpna vyro ar moters vertinime, ir tokiu būdu ji ar jis stengiasi įveikti šį silpnumą tuo, ką Adleris pavadino „vyriškuoju protestu“. Šis terminas atrodo tiesiog kitas pavadinimas tai jėgai, kuri anksčiau buvo pavadinta „agresijos vara“ ir kuri yra saugumo ir judėjimo į priekį siekimas ir kurią jis vėliau pavadino pranašumo siekimu arba įveikos ir tobulumo siekimu.

Marksizmo psichologija

Įdomiu žingsniu Adlerio kelyje, vystant savo pagrindinę teoriją, buvo jo pranešimas „Apie marksizmo psichologiją“.

Pranešimas, kurį jis perskaitė 1909 metų kovo 10 dieną niekada nebuvo išspausdintas, mums žinomas tik jo konspektas iš Vienos psichoanalizės draugijos protokolų. (Nunberg & Federn, 1962–1975, vol. 2, pp. 172–178) Adleris nesidomi Karlo Markso ekonominėmis ar politinėmis teorijomis. Bet jis tyrinėja marksizmo psichologinę dinamiką. Adleris mano, kad Marksas ekonomikos tyrinėjimų dėka suprato ir psichologinę reakciją į „pažeminimą, nuvertinimą, pagaliau, sumaišymą su purvu“.

Reakcija į šį niekinimą ar sužeidimus sukuria emocinę būseną, kurią Adleris pavadino „jautrumu (Empfindlichkeit)“, kartais jis tai vadino „perdėtu jautrumu“. Adleris galvoja, kad „klasių klausimu sąmoningam proletariatui neįmanoma priimti fatališko pasidavimo pozicijos“. (p. 173) Šis sakinytis yra psichologinis teiginys ir tai yra Adlerio teorijos apie galią pritaikymas: niekas negali išverti pažeminimo ir slopinimo, nei vaikas, darbuotojas, vyras ar moteris, nei pilietis, nacija ar neįgalusis, su kuriuo neteisingai elgiamasi, apleistas, paniekintas, išnaudojamas. Jie visada sieks atsilyginti, pasiremdami kompensuojančia galia.

1908 ir 1909 metų Adlerio pranešimai rodo, kad jis jau pakeliui į savo teorijos sukūrimą. Iš tiesų, šiuose pasisakymuose jau girdimi pagrindiniai jo teorijos elementai, kuriuos jis vėliau išplėtojo. Kitą žingsnį jis žengia jau 1909 metų birželio antros dienos Trečiadienio Vakariniame Susitikime. Jis kalba tema „Neurozių vieningumas“. (Nunberg & Federn, 1962–1975, vol. 2, pp. 259–274) Skirtingai nuo medikų pastangų atskiroms neurozėms surasti skirtingas diferencines diagnozes ir priežastis, Adleris bando sumažinti skirtingų klinikinių vaizdų skaičių iki vieno esminio vidinio psichologinio konflikto, kuris pasireiškia: 1) „agresijos varos“ slopinimu, sukuriančiu perdėtą jautrumą kaip „pastovią psichikos būseną (Stimmungslage)“ (268) ir 2) vaiko gebėjimu transformuoti savo patirtį į gerai prisitaikiusią kultūroje agresiją. Taip Adleris atranda neurozių optimistinę ir progresyvią poveikį: „Esant palankioms sąlygoms, tam tikri vaiko trūkumai gali sukurti dispoziciją didesniems pasiekimams“. (260)

Atsižvelgiant į šiuolaikinius psichoanalizės pasiekimus ir kalbant psichoanalitiniais terminais, galima būtų pasakyti, kad Adleris iš esmės rėmėsi psichoanalize aiškindamas narcistinę žmogaus struktūrą iš principo ir neurotinius bei asmenybės sutrikimus detalčiai. Toks yra baigiamasis Adlerio knygos „Apie nervingąjį charakterį“ teiginys: „Neurotinių ir asmenybės sutrikimų šaknys glūdi perdėtame narcistiniame jautrumo ir narcistinėse traumose. Jos kompensuojamos priešinga kryptimi veikiančiais saugos mechanizmais bei „vyriškuoju protestu“, tai yra: siekiant būti pranašesniu prieš visus pavojus, kylančius arba iš galimų priešų ar paties žmogaus silpnumo. Tokia psichopatologija rodo ne ką

daugiau, kaip tik perdėtą ir klaidingą normalios sėkmės siekimo ambicijos šiuolaikinėse visuomenėse realizaciją.“

Išsamiai pristatytas šias idėjas rasite Adlerio knygoje „Apie nervingąjį charakterį“, o aš linkiu Jums daug įžvalgų ir malonumo skaitant šį „magnum opus“ (puikų kūrinį). (Stein, 2002, p. III)

Literatūra

- Adler, A. (1908/2002). The aggression drive in life and in the neurosis. In H. T. Stein (Ed.), *The collected clinical works of Alfred Adler* (Vol. 2: Journal Articles: 1998–1909, pp. 62–68). Bellingham, WA: Classical Adlerian Translation Project. Alfred Adler Institute of Northwestern Washington.
- Adler, A. (1912/2002a). *The neurotic character. Fundamentals of Individual Psychology and Psychotherapy* (H. T. Stein (Ed.), *The collected clinical works of Alfred Adler*, vol. 1). Bellingham, WA: Classical Adlerian Translation Project. Alfred Adler Institute of Northwestern Washington.
- Adler, A. (1912/2002b). Psychological hermaphroditism and the masculine protest – A cardinal problem of nervous diseases. In H. T. Stein (Ed.), *The collected clinical works of Alfred Adler* (Vol. 2: Journal Articles: 1998–1909, pp. 83–88). Bellingham, WA: Classical Adlerian Translation Project. Alfred Adler Institute of Northwestern Washington.
- Adler, A. (1908/2007). Der Aggressionstrieb im Leben und in der Neurose *Persönlichkeit und neurotische Entwicklung. Frühe Schriften (1904–1912)*. Hg. mit einer Einführung von A. Bruder-Bezzel (pp. 64–76). Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Bruder-Bezzel, A. (2011a). "Aber lassen Sie nur keinen Spezialisten zu, machen Sie alles selbst!" (Freud 1905). Briefe von Freud an Adler 1899–1911. *Zeitschrift für Individualpsychologie*, 36, 6–62.
- Bruder-Bezzel, A. (2011b). "Psychischer Hermaphroditismus". Alfred Adler in Nürnberg und sein Verstoß gegen die reine Lehre. In E. Metzner & M. Schimkus (Eds.), *Die Gründung der Psychoanalytischen Vereinigung durch Freud und Jung* (pp. 147–166). Gießen: Psychosozial-Verlag.
- Freud, S. (1914/1941). *Zur Geschichte der psychoanalytischen Bewegung* (A. Freud, E. Bibring, W. Hoffer, E. Kris & O. Isakower (Eds.), *Gesammelte Werke chronologisch geordnet*, vol. 10). London: Imago Publishing.
- Freud, S. (1915/1944). Instincts and their vicissitudes. In J. Strachey (Ed.), *The Standard edition of the complete psychological Works of Sigmund Freud* (Vol. 14 (1914–1916): On the history of the psycho-analytic movement, Papers on metapsychology and other works, pp. 109–140). London: The Hogarth Press and the Institute of Psycho-analysis.
- Freud, S. (1920/1944). Beyond the pleasure principle. In J. Strachey (Ed.), *The Standard edition of the complete psychological Works of Sigmund Freud* (Vol. 18 (1920–1922)): Beyond the

- pleasure principle, Group psychology and other works, pp. 1–143). London: The Hogarth Press and the Institute of Psycho-analysis.
- Handlbauer, B. (2002). *Die Freud-Adler-Kontroverse* (2. ed.). Gießen: Psychosozial-Verlag.
- Metzner, E., & Schimkus, M. (Eds.). (2011). *Die Gründung der Internationalen Psychoanalytischen Vereinigung durch Freud und Jung*. Gießen: Psychosozial-Verlag.
- Nunberg, H., & Federn, E. (Eds.). (1962–1975). *Minutes of the Vienna Psychoanalytic Society* (Vol. 1–4). New York: International Universities Press.
- Nunberg, H., & Federn, E. (Eds.). (1976 - 1979). *Die Protokolle der Wiener Psychoanalytischen Vereinigung* (Vol. 1–3). Frankfurt a. M.: Fischer.
- Sperber, M. (1926). *Alfred Adler. Der Mensch und seine Lehre. Ein Essay*. München: Bergmann.
- Stein, H. T. (2002). Editor's preface to Adler, A. (1912/2002). *The neurotic character. Fundamentals of Individual Psychology and Psychotherapy*. In H. T. Stein (Ed.), *The collected clinical works of Alfred Adler* (Vol. 1, pp. iii–iv). Bellingham, WA: Classical Adlerian Translation Project. Alfred Adler Institute of Northwestern Washington.
- Wegener, M. (2011). Die Gründung der IPA 1910 – Ein "außerordentlicher Joke" (Lacan). In E. Metzner & M. Schimkus (Eds.), *Die Gründung der Psychoanalytischen Vereinigung durch Freud und Jung* (pp. 91–114). Gießen: Psychosozial-Verlag.

Pastabos

(1) Yra skirtingi paaiškinimai apie tai, kodėl Freudas pakvietė Adlerį, tačiau iš naujai išleistų Freudų laiškų mes sužinome, kad Freudas jau 1902 metais pakvietė Adlerį apžiūrėti jo pacientą su epilepsijos diagnoze. (Bruder-Bezzel, 2011a, pp. 9, 54)

(2) Vokiškas tekstas: “das ständige Referat über alles Einschlägige übernehmen” (H Nunberg & Federn, 1976 - 1979, vol. 1, p. 7); angliškas vertimas: “suteikta pastovi užduotis apžvelgti su mūsų darbu susijusias publikacijas“

(3) Vokiškas vertimas: “dass dazu eigentlich jeder verpflichtet sei” (H Nunberg & Federn, 1976 - 1979, vol. 1, p. 7); angliškas vertimas: “Kiekvienas dalyvis turi būti pats atsakingas už tokias apžvalgas” (H Nunberg & Federn, 1976 - 1979, vol. 1, p. 7)

Vertė Erika Kern ir dr. Rasa Bieliauskaitė